

"שלמים מציון"

זברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת בהעלותך

"והניף אהרן את הלויים - בדין חי נושא את עצמו במצוות תנופה - ובדין קשירת יצחק בעקידה"

"והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' מאת בני ישראל והיו לעבוד את עבודת ה'." והעמדת את הלויים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אותם תנופה לה' ואחרי כן יבואו הלויים וגו' והנפת אותם תנופה". (פרק ח' פסוק י"א - ט"ו).

וקשה למה עקדו וקשרו לפני ההעלאה על המזבח, הלא אם כל הענין של העקידה הוא בשביל שלא יזוז בשעה שיראה את הסכין ועי"ז יגרם תקלות, א"כ היה יותר ראוי שיעקדנו רק לאחר שעלה על המזבח. שהרי עכשיו כשהוא עקוד עוד לפני ההעלאה היה אברהם אבינו צריך לטרוח טורח רב לעלותו בעצמו על גבי המזבח, ויותר ראוי שיצחק יעלה בעצמו למזבח, ושם לפני שאברהם יוציא את הסכין לשוחטו יעקדנו בשביל שלא יזוז בשעה שיראה את הסכין.

העלהו לעולה בלא סיוע מכח אחר

במהרי"ל דיסקין עה"ת (פרשת וירא) הקשה כן, וכתב לתרץ, "וי"ל ע"פ דברי הגמ' בשבת (דף צ"ד א') הוציא את החי במטה פטור, דמסיק שם בגמ' דכו"ע סבירא להו דאדם חי נושא את עצמו. ולכן כשנצטווה אברהם "והעלהו שם לעולה" הבין מזה שהוא בעצמו ולבדו יעלה את יצחק, ולא שיצחק יעלה מעצמו, וכיון דחי נושא את עצמו אפילו אם אברהם היה מעלה אותו על המזבח, לא היה נקרא זאת העלתו לבדו, מפני שיצחק הוא חי ומסייעו. לכן עקד וקשר אותו מקודם, דאיתא שם בגמ' דמודה ר' נתן בכפות דאין חי נושא את עצמו, עי"ז היה מקיים אברהם את מצוות והעלהו כהלכתה, שהוא לבדו העלה אותו".
מבואר בדבריו שכאשר יש ציווי "והעלהו לעולה", המצווה היא שאברהם אבינו בעצמו יעלה בכוחות עצמו את יצחק לעולה, ואם יצחק מסייעו בהעלאה מדין חי נושא את עצמו, יוצא שאברהם אבינו אינו מקיים את מצוות והעלהו. ולכן הוצרך לעקוד את יצחק לפני העלאה, ובכפות כו"ע מודים דלא אמרינן חי נושא את עצמו, וממילא כך אברהם אבינו מקיים בשלמות את המצווה של והעלהו, שהוא בעצמו בלא שום סיוע מאחרים מעלה את יצחק להקריבו על גבי המזבח.

ופרש"י, והניף אהרן את הלויים תנופה, כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת וכו', השניה לבני גרשון וכו', והשלישית לבני מררי. מבואר בפסוקים שאהרן הכהן נצטווה להניף את הלויים תנופה לפני ה'.

ויעקוד את יצחק בנו

הנה בפרשת העקידה כתוב בפסוק (בראשית, פרק כ"ב פסוק ט'), "ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלוקים ויבן שם אברהם את המזבח ויערוך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים". ופרש"י, ויעקוד, ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה וכו'.

והנה הסיבה שאברהם עקד וקשר את הידים והרגלים של יצחק, כתוב במדרש (בראשית, פרשה נ"ו אות ח'), "א"ר יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו, אמר לו אבא בחר אני וחוששני שמא יודעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך, ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן, אלא כפתני יפה יפה, מיד ויעקד את יצחק וכו'".

מבואר שבשביל לקיים את המצווה של עקידת יצחק להקריבו לעולה, לא היה שום צורך לעקוד את יצחק ולקשור את ידיו ורגליו. וכל הסיבה שקשר את ידיו ורגליו, היתה משום שיצחק ביקש מאברהם לקשור אותו שלא יזוז מתוך הפחד של השחיטה, ועי"ז יצער את אברהם, או שע"ז יפול בו מום ויפסל להקרבה.

וישם אותו על המזבח - כשהוא עקוד

ולכאורה יש לעיין, בפסוק כתוב "ויעקוד את יצחק בנו וישם אתו על המזבח", שאברהם אבינו בתחילה עקד את יצחק, והעלהו על המזבח כשהוא עקוד.

*

במצוות הנפת הלויים

דבר זה תמוה מאוד, שלא נזכר בשום מקום שעקדו וקשרו את הלויים לפני ההנפה.

הנפת הלויים מדין תנופה של אשם

והנה רש"י כאן בפרשה (פסוק י"א) כותב, "והניף אהרן את הלויים תנופה, כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי". ומבואר בדבריו שיסוד דין התנופה בלויים הוא מדין תנופה של באשם מצורע.

והפשט בזה הוא שרש"י בפסוק ז' כותב "והעבירו תער, מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודת כוכבים והיא קרויה זבחי מתים, והמצורע קרוי מת, הזקיקם תגלחת כמצורעים". ומבואר שכל ההנהגות שהיו צריכים לנהוג כאן הלויים הם משום שהם באו לכפרה על הבכורות, ונהגו בהם הנהגה של מצורע וקרבת מצורע, ולכן התגלחו כדין מצורע. ומעתה כותב רש"י שזוהי הסיבה גם שהיו צריכים להניף את הלויים, דדינם כדין אשם מצורע שטעון תנופה.

ומעתה יש לדון במצוות הנפת הלויים שאהרן הכהן נצטווה כאן להניף את הלויים, ולשון הפסוק הוא " והנפת אותם תנופה". ולכאורה יש לדון ולומר כשם שבעקידה נאמר הציווי "והעלהו לעולה", ואנו אומרים שאברהם אבינו צריך להעלות בעצמו את יצחק על גבי המזבח, ולכן עקד וכפת את יצחק בידי וברגליו, שלא יהיה בזה חי נושא את עצמו. א"כ גם בהנפת הלויים לכאורה בשביל לקיים את הציווי "והנפת" צריך להיות שכל ההנפה תהיה רק בכוחו של אהרן הכהן, והלויים לא יעזרו לו במעשה ההנפה.

ולכאורה קשה הלא חי נושא את עצמו, וכאשר אהרן הכהן מרים את הלויים להניפם תנופה נמצא שהלויים עוזרים לו במעשה ההנפה, שהם מגביהים את עצמם בכחם, מצד חי נושא את עצמו. ובהכרח חייבים לומר שאהרן הכהן יעקוד את הלויים לפני התנופה, ובאדם כפות לא אמרינן חי נושא את עצמו, וממילא כל מעשה ההנפה יתקיים ע"י אהרן הכהן לבדו בלא סיוע מצד הלויים. וכך יקיים כראוי את הציווי "והנפת".

וממילא בזה המצווה היא להניף את הלויים כמות שהם, ואם הנפת הלויים כמות שהם הוא בצירוף ובסיוע כח הלויים מצד חי נושא את עצמו, א"כ זוהי המצווה להניפם בצורה כזו, ואין המצב הזה פוגם במצוות התנופה. ולכן לא היה צריך לעקוד את הלויים לפני התנופה, אלא היה מספיק רק להגביהם ולהניפם כמות שהם.

חיוב העלאה לעולה בעקידה הוא חיוב גברא

אבל בעקידת יצחק בפרשת העקידה מדויק בפסוקים שהציווי שאברהם אבינו נצטווה "והעלהו לעולה" נאמר לו עוד לפני שיצחק קיבל דין קרבן, שהרי כאשר אברהם אבינו יצא עם יצחק ללכת אל המקום אשר אמר לו האלוקים עדיין לא ידע יצחק כי הוא השם. ורק בסוף כשהגיעו להר המוריה, והתחילו ללכת עם האש והעצים, אז יצחק שאל את אברהם "איה השם לעולה", ואברהם השיב לו "אלוקים יראה לו השם לעולה בני".

ופשוט שבשביל שיצחק יקבל דין קרבן, היה חייב להיות שיצחק יקבל על עצמו את דין הקרבן. ודווקא בהמה שאין לה דעת והיא עומדת ברשות ובבעלות הבעלים, שייך לומר שהבעלים יכול להחיל בה דין קרבן ככח עצמו וכשאומר הרי זו קרבן חל בה דין וקדושת קרבן. אבל יצחק שהוא אדם בן חורין וכן דעת, ודאי שאי אפשר להחיל בו דינים אם הוא עצמו אינו מקבל עליו את החיובים הללו.

וא"כ כאשר אברהם אבינו נצטווה "והעלהו לעולה", עדיין יצחק לא קיבל על עצמו דין קרבן, ואעפ"כ אברהם כבר מחוייב בדין העלאה לעולה.

ולכאורה קשה, אם דין העלאה הוא דין מדיני הקרבן, והחיוב ביסודו בא מדיני הקרבן ולא מדיני הגברא, א"כ איך שייך שכבר עכשיו אברהם יתחייב בחיוב "העלהו לעולה", הרי עדיין אין כאן עולה שמחייבת אותו בחיובים הללו, שהרי יצחק עוד לא קיבל על עצמו דין עולה.

אלא מוכח שהציווי "והעלהו לעולה" שנצטווה בו אברהם אבינו לא היה מדיני הקרבן, אלא ציווי וחיוב מסויים שנצטווה בו אברהם אבינו בלא קשר ליצחק. והציווי הזה מוגדר כדין וחיוב על הגברא, ולא כדין מדיני התפצא. והרי ציווי זה נחשב כמו החיוב שנתחייב להכין עצים ואש על המזבח, שהוא חיוב על הגברא בלא קשר לעצם התפצא, שהוא נצטווה להכין את המזבח להקרבה. כך נצטווה גם להכין את יצחק בנו להקרבה ולהעלותו על גבי המזבח.

ומעתה בציווי כזה ודאי שהאדם מחוייב לקיימו לבדו בשלמות, ואם נאמר והעלהו לעולה נאמר בזה שכל מעשה העלאה חייב להתקיים על ידי אברהם אבינו לבדו, ובכחו העצמי בלבד בלא שום סיוע מאחר. ואם כשמעלה את יצחק יש סיוע מיצחק בהעלאה מצד המצב של חי נושא את עצמו, הרי זה פגם במצוות "והעלהו לעולה". ולכן בזה היה מחוייב לעקוד ולקשור מתחילה את יצחק בנו, ובכפות כולי עלמא מודים דלא אמרינן חי נושא את עצמו, ואז יוצא שאברהם אבינו הוא מקיים בעצמו ובכוחו את מצוות "והעלהו לעולה".

ומבואר בזה דדין התנופה הוא דין תנופה של קרבן, שהיה ללויים דין קרבן, וקרבן טעון תנופה.

והנה בקרבן מצורע שטעון תנופה חי, לא מצינו שצריכים לעקוד את הקרבן לפני התנופה. אלא בפשוטו הכהן לוקח את הבהמה כמות שהיא ומגביהה ומניפה, וכך מקיים מצוות תנופה.

ולכאורה גם בזה קשה למה לא אמרינן דחי נושא את עצמו, וא"כ כאשר הכהן מניף את הקרבן והקרבן אינו עקוד אינו מקיים מצוות תנופה, שהתנופה צריכה להיות רק בכח הכהן ולא בסיוע של כח הבהמה.

חיוב תנופה הוא מדיני התפצא

הגאון רבי זבולון גרו זצ"ל אב"ד ברחובות, כתב לי תירוץ על זה, ותורף דבריו הם, דכל דברי המהרי"ל דיסקין שכאשר כתוב בתורה "והעלהו", החיוב הוא שהאדם בעצמו יעלה את הקרבן רק בכוחות עצמו בלא שום שיתוף וסיוע מאחרים. זה שייך דווקא במקום ששורש הדין של ההעלאה וההגבהה הוא דין בגברא, שהאדם נצטווה בציווי מסויים ומוגדר להעלות ולהניף. בזה שייך לומר שקיום הציווי של העלאה שייך להתקיים דווקא אם האדם מעלה ומגביה רק בכוחות עצמו, אבל אם יש סיוע של חי נושא את עצמו במעשה ההעלאה וההגבהה הרי זה חיסרון בדין "והעלהו".

אבל אם שורש דין ההגבהה והתנופה הוא דין בתפצא, שהתפצא הזה מחייב שיקיימו בו מעשה תנופה והגבהה, בהא התפצא מחייב להגביה ולהניף אותו כמות שהוא. וממילא אם מחוייבים להגביה אדם או בהמה משום איזו סיבה שתהיה והחיוב הוא מדין התפצא, ודאי שהתפצא מחייב להגביה כמות שהוא. ואם באדם ובהמה אמרינן חי נושא את עצמו, ודאי שאין זה פוגע ופוגם בדין ההגבהה, משום שעצם דין ההגבהה הוא להגביה בצורה כזו.

ומעתה יש ליישב בפשיטות, בקרבן החיוב תנופה יסודו ושורשו דין מדיני התפצא, שכאשר מקדישים בהמה לקרבן, דין הקרבן שחל בהמה מחייב לקיים בה מעשה תנופה. ואינו דין על הגברא שבשביל שהאדם יתכפר הוא מתחייב לעשות מעשה תנופה.

ומעתה בשביל לקיים את דין התנופה של הקרבן, דין התנופה בזה הוא להניף את הבהמה כמות שהיא, וממילא אין שום ענין לעקוד את הבהמה לפני התנופה. משום שגם אם הכהן יניף את הקרבן בשיתוף עם כח הבהמה מצד חי נושא את עצמו, אין זה פגם וחסרון בדין התנופה. שזהו עיקר דין התנופה להניף את הבהמה כמות שהיא, ותוספת הכח שמקבל מצד חי נושא את עצמו אינו פוגם במצוות התנופה כלל וכלל.

ולכן בהנפת הלויים דדין הנפתם הוא מדין קרבן כמבואר ברש"י, שהוא מדין קרבן אשם של מצורע שטעון תנופה, שהיה ללויים דין קרבן. א"כ יסודו כדין תנופה בקרבנות שהוא מדיני התפצא, והציווי שנאמר לאהרן הכהן "והנפת את הלויים" יסודו ושורשו מדיני הלוי ולא מדין אהרן הכהן. שהלויים התחייבו שאהרן הכהן יקיים בהם מעשה תנופה, ולא שאהרן הכהן התחייב בעצמו מצד עצמו לקיים בלויים מעשה תנופה.

* * *

"והיה טעמו כטעם לשד השמן - מה היה טעם המן - ומה טעם מי שלא חשב כלום"

"זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקישואים וגו'. ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו וגו'. שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדוכה ובשלו בפרור וגו' והיה טעמו כטעם לשד השמן". (פרק י"א פסוק ה' - ח')

מבואר דלכו"ע המן היה משתנה להם לישראל לכל מה שהיו רוצים, אלא שנחלקו האם היה משתנה גם לקישואים ואבטיחים או לא. ובמדרש בשמות (פרשת בשלח, פרשה כ"ה אות ג'), מובא הדבר ביותר הרחבה, "ראה מה עשה לישראל בעולם הזה שהוריד להם המן שהיה בו מכל מיני מטעמים והיה כל אחד מישראל טועם כל מה שהיה רוצה וכו', כשהיה מתאוה לאכול דבר והיה אומר בפיו אלולי היה לי פטמא אחת לאכול מיד היה נעשה לתוך פיו טעם פטמא, דבר היו אומרים והקב"ה עושה רצונם. אמר ר' אבא אף דבר לא היה אומר בפיו אלא חושב בלבו לומר מה שנפשו מתאוה, היה הקב"ה עושה רצונו והיה טועם טעם מה שהיה מתאוה וכו'". ועיין בזה גם בגמ' ביומא (דף ע"ה א').

ופרש"י, את הקישואים, אמר רבי שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות וכו'. וטחנו ברחים וגו', לא ירד בריחים ולא בקדירה ולא במדוכה, אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין.

והנה בספרי ובילקוט מובא את דברי רבי שמעון, ואיתא שם "את הקישואים, רבי שמעון אומר מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת המינים הללו וכו'. וחכמים אומרים מן היה משתנה להם לישראל לכל דבר שרוצים אלא שלא היו רואים בעיניהם אלא מן, שנאמר נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו, אמרו אין לנו אלא מן בשחר ומן בערב".

המן נהפך במהותו ובטבעו כמו המאכל שחשבו עליו
ונראה לומר שלא רק שטעם המן השתנה כטעם המאכל שחשבו עליו, אלא המן בעצמו נהפך ונעשה כאותו מין מאכל שחשבו ורצו לאכול, וכאשר אכלו את המן הרגישו שובע כאילו שבאמת אכלו את אותם המאכלים שעליהם חשבו.

בריחים ודכו ובשלו את המן. היה צריך לכתוב רק והיה טעמו כטעם מבושל וכו', ולא לכתוב בנוסח כזה שמשמעותו שבאמת טחנו ובשלו. אלא מוכח מזה שבאמת עצם המן השתנה, וכאשר חשבו שרוצים לטעום בו טעם של תבשיל מבושל, היה המן בעצמותו נהפך לכזה תבשיל, וכאשר אכלו אותו הרגישו שובע בדיוק כאילו היו אוכלים כאלו מאכלים. ולכן הפסוק שבא להמחיש את הדבר הנפלא הזה כותב את זה בנוסח כזה שמשמע שבאמת טחנו ברחים ודכו במדוכה וגו', להמחיש שמה שטעמו היה משתנה לנטחנין ולנידוכין וכו' זה היה טעם אמיתי, ולא רק טעם מדומה. משום שעצם מהות המן נשתנה ונהפך לתבשיל של נטחנין ונידוכין.

*

וטעמו כצפיחית בדבש - בלא התבוננות לא טועמים כלום

והנה בעצם הדבר שהיו טועמים במן את כל הטעמים שהיו רוצים, בספר "בית השואבה" להגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל, כותב "מה היה טעמו של המן בפיו של אדם שלא התבונן בשעת אכילה כלל? אמר החפץ חיים על כרחך צריך לומר שאיש כזה לא היה טועם מאומה באכילתו את לחם השמים, ורק המתבוננים המה טעמו כל הטעמים שהרהרו בהם באותה שעה. הוסיף החפץ חיים ואמר כן הוא בכל ענין רוחני שלא יהיה ניכר ערכו ולא יהיה מורגש טעמו רק למתבונן בו," וע"ש שהאריך בזה. מבואר בדבריו שהמן בעצמותו לא היה בו שום טעם עצמי, אלא כל הטעם היה רק מה שחשבו עליו, ולכן מי שלא חשב כלום באמת לא טעם כלום.

לא חשבו לטעום כלום, הרי אומר החפץ חיים שבאמת לא טעמו כלום. א"כ מהו המיוחד של טעם כצפיחית בדבש שהפסוק מדגיש ואומר, הרי אם חשבו לטעום בו את הטעם הזה, טעמו אותו מחמת המחשבה כמו שטעמו את הטעם של כל המאכלים שחשבו עליהם. ואם לא חשבו עליו הרי לא טעמו אותו. אלא מוכח מזה שבאמת היה לו טעם עצמי שהיה "כצפיחית בדבש", וכאשר אדם אכל את המן בלא שום מחשבה הרי טעם המן היה כצפיחית בדבש. ורק כאשר חשבו לטעום בו טעם של מאכל אחר השתנה המן לטעם התבשיל שחשבו עליו. וזה לכאורה שלא כדברי החפץ חיים שאמר שכשלא חושבים כלום לא טועמים במן כלום, שלא היה למן שום טעם עצמי.

טעם מן

ונראה לומר שאם אדם היה אוכל את המן מתוך מחשבה לטעום בו טעם מן, על זה אומר הפסוק "טעמו כצפיחית בדבש", "והיה טעמו כטעם לשד השמן", שטעם "מן" הוא טעם של צפיחית בדבש. אבל אם היו אוכלים את המן בלא שום מחשבה, ולא היו חושבים אפילו שרוצים לטעום בו טעם מן, על זה אומר החפץ חיים כשאוכלים בלא מחשבה ובלא התבוננות, לא טועמים כלום...

ולכאורה יש להעיר ולהקשות על זה מהפסוקים שבפרשת המן, בפרשת בשלח (שמות, פרק ט"ז פסוק ל"א) שכתוב, "ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחית בדבש". ופרש"י, "כצפיחית בדבש, בצק שמתגנן אותו בדבש וכו'". וכעין זה גם כאן בפרשה הפסוק ממשיך ואומר, "והיה טעמו כטעם לשד השמן". ופרש"י, לשד השמן, לחלוח של שמן וכו'. ד"א וכו' כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש. ולכאורה מה הפשט שהפסוק אומר שהיה למן טעם "כצפיחית בדבש", הלא ממה נפשך אם חשבו לטעום במן איזה טעם של מאכל הרי טעמו את טעם המאכל שחשבו עליו, ולא טעמו טעם של צפיחית בדבש. ואם

פרקי אבות - פרק ג'

"שאתה ושלך שלו - כל נכסי האדם פיקדון הם בידו"

"רבי אלעזר איש ברתותא אומר, תן לו משלו שאתה ושלך שלו, וכן ברוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך". (פרק ג' משנה ז')

וזהו מה שאמר התנא "תן לו משלו, שאתה ושלך שלו", שאדם לא יחשוב שהמאמץ וההוצאות שמוציא בשביל קיום התורה והמצוות, הוא הפסד בשבילו שנחסר ממנו. אלא צריך להתבונן שכל הנתנות שלו הם נתנות משל הקב"ה. וכל הכוחות והנכסים שברשותו הם כולם של הקב"ה, וכשמוציא ומתאמץ בשביל לקיים רצון ה', הרי הוא עושה את הייעוד האמיתי שבשביל זה הקב"ה נתן לו את הכסף.

הניסיון הגדול

והנה כאשר אדם משקיע ועושה בנכסיו את רצון ה', ההשקעה הזו נשארת לו לנצח. וזהו הניסיון הגדול, שבשעה שהכסף והנכסים ביד האדם נדמה לו שהוא בעל הבית, הוא השליט והוא המשביר. ואינו מתבונן על האמת הזו שהכל רק של הקב"ה, והוא רק גזבר קטן שמופקד לעשות את רצון ה'. ולאחר שמבין את האמת הזו לפעמים כבר הקב"ה לוקח ממנו את פקדונו ולא נשאר בידו מאומה.

ולכן אומר התנא שהאדם צריך לשנן לעצמו את האמת הזו בכל עת, ולהרגיש בחוש שכשנותן צדקה הרי הנתנה היא משלו - משל הקב"ה, שהוא הבעלים האמיתי על כל הנכסים, והאדם הוא רק גזבר הממונה לחלק ולתת למי שצריך לתת. וכך יזכה בעוד שהכל מצוי בידו לעשות בכל הכוחות והממון שעומדים לרשותו את רצון אדונו, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וברבנו יונה כתב, תן לו משלו, זה מדבר בין לענין גופו של אדם בין לענין ממונו, ולומר שלא ימנע אדם את עצמו ולא את ממונו מחפצי שמים. וזהו שאמר שאתה ושלך שלו, שאינך נותן משלך ולא מגופך ולא מממונך, אלא משל מקום ב"ה שהכל שלו. כי ממון האדם פקדון הוא בידו משל הקב"ה, אלא שיש יתרון בו על שאר הפקדונות שיכול לקחת ממנו די צרכיו, והשאר יתנהו באשר רצון המפקיד מלך מלכי המלכים הקב"ה אשר ציוהו. ויש לשמוח הרבה מאשר יכול להנות מן הפקדון די צרכיו, וכי יעשה רצון בעליו מן הנשאר. משל למלך שנתן לעבדו אלף זוזי ואמר לו טול אתה המאה לעצמך ותן התשע מאות לתשעה בני אדם, והלא שמח הוא וכו'.

ויסוד דבריו הוא שכל העושר והנכסים שיש לאדם הם פיקדון בידו מהקב"ה, והקב"ה נותן את זה לאדם לניסיון בשביל שיעסוק בו במצוות ובמעשים טובים. ולכן כאשר מזדמן לאדם ענייני מצוות וצדקה שצריך להוציא בשביל זה הוצאות, עליו לשמוח שהוא עושה את רצון אדונו בפיקדונו, ולתת את המעות בשמחה, ולא בצרות עין.

וזה הפשט בפסוק בפרשת ראה (דברים, פרק ט"ו פסוק י'), "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו", שצריך לתת את הצדקה בשמחה, ולא מתוך הרגשה של הפסד הממון. משום שכל הממון שבידו הוא פיקדון רק בשביל הדבר הזה, וא"כ צריך לשמוח שעושה בפיקדון את רצון האדון.

והנה בספר החפץ חיים חייו ופעלו (חלק ג' עמוד תתס"ז), מובא בענין זה דברים נפלאים מהחפץ חיים, וכך כתב "בשעה שהגאון ר' ראובן כץ נפרד מהחפץ חיים על מנת לנסוע לאמריקה לטובת הישיבה שבראדין, סיפר לו הח"ח כי בחורף האחרון בא אליו יהודי בלבוש דל, מדוכא וקדור פנים. ושאלו, רבי האינך מכירני? הלא אני הגביר הידוע ממוסקבה שדרשת ממני פעם לתמוך בישיבתך בסכום של אלפיים רובל לשנה, ואני סירבתי לתת לך יותר ממאתים. אז לא חוננתי בשכל, בעוד שעתה לאחר

* * *

הגאון הגדול רבי גדליה נדל זצ"ל – נלב"ע ט"ז בסיון תשס"ד

רבנו למד בחברותא עם הגאון רבי גדליה נדל זצ"ל הלכות טרפות ותערובות, במשך כשנתיים, בשנים תשי"ח ותשי"ט. הם למדו בימי שישי בעזרת נשים של כולל ברסלב, שהיה מקום שקט ושם יכלו לשבת וללמוד ברציפות ובישוב הדעת. הלימוד היה כל היום, מהשעה 8:30 בבוקר, עד שעה ורבע לפני כניסת השבת. רבנו היה אז אברך צעיר, תקופה קצרה אחרי החתונה, ור' גדליה היה מבוגר ממנו בשנים עשרה שנה. והיה רבנו מספר בהתפעלות על ההתמדה העצומה שלו, שהיה לומד יומם ולילה בלא הפסק.

ואמר בשם מרן החו"א זצ"ל, שפעם אחת אמר על ר' גדליה, "ספרתו כסברת הראשונים". ופעם אחרת אמר, "ספרתו כסברת הר"ן".

בכל יום שישי בשעה שלמדו יחד, היה בא לכולל ברסלב מנקה, שהיה מנקה את בית המדרש ואת עזרת הנשים לכבוד שבת. המנקה עסק בעבודתו והם עסקו בתורתם, ולא הפריעו זה לזה. וכמוכן כאשר ניקה את המקום שבו הם ישבו ולמדו, עברו לצד השני של הבימ"ד, עד שסיים לנקות שם. למנקה לא היתה שעה קבועה שבה הגיע לנקות, ברצותו מקדים וברצותו מאחר, בכל פעם הגיע בשעה שהיתה נוחה לו באותו היום. לב כי לאחרונה יצא לו לנקות כאן בכמה זמנים במשך כל שעות היום, ותמיד שני האברכים השקדנים הללו יושבים כאן ולומדים. הוא הבין, כי כנראה הם קבעו ללמוד חברותא ביום שישי לכל היום. המנקה התפלא מאוד, איך הם יכולים לעשות כדבר הזה? הרי יום שישי הוא היום שבו בכל בתי ישראל עסוקים וטרודים בטרדה של מצווה, בהכנות לכבוד שבת, בנקיון הבית ובהכנת מאכלי השבת. ואיך אפשר שבדיוק ביום כזה שעזרתו של כל אחד מהם בוודאי מאוד חשובה בביתו, יכולים להעלם להם שני השקדנים הללו מביתם, ויושבים ספונים בהיכל ה' כל היום, ולא עוזרים בבית מאומה? השאלה הזו הטרידה אותו מאוד מאוד. עד שפעם אחת החליט לעשות מעשה, ולקיים מצוות תוכחה, להוכיח אותם על מעשיהם הללו. ניגש אליהם והתחיל לצעוק, "אתם לא מתביישים לשבת וללמוד כאן ביום שישי כל היום, ולא עוזרים כלום בבית". וכך המשיך להוכיחם בדרכו, בצעקות רמות... "היכן המידה של נושא בעול עם חברו, לעזור בבית לאשה ולילדים להיכנס לשבת ברוע ובישוב הדעת".

שני השקדנים שמעו את תוכחתו, ור' גדליה פונה לחברותא אומר לו, "נו, הוא טוען טענה". – כלומר מזה יש לך לענות על טענותיו. ענה לו רבנו, באמת מאז שהתחלנו ללמוד בימי שישי, אני קם ביום שישי לפנות בוקר, שעתים לפני הזמן הקבוע, ובשעתיים הללו הנני מסייע ומכין את הדברים שצריך להכין לכבוד שבת. ויש לציין, כי בכל יום היה רבנו קם לפנות בוקר ומעורר השחר בלימודו שהיה לומד לפני התפילה. אבל בימי שישי הללו היה מוסיף להקדים ולהשכים קום כשעתיים קודם, על מנת לעמוד ולעשות את ההכנות לשבת קודש.

פעם אחת היתה לרבנו קושיה עצומה בסוגיות בתערובות, ועמל הרבה לישיבה, אך עדיין הקושיה הייתה חזקה. שאל את ר' גדליה את השאלה, ר' גדליה עיין בזה ואמר חילוק מאוד עמוק ויישב את התמיהה. שהתעוררו לו בלימודו בסוגיות הש"ס, והרב שך היה מוסיף ומעיר בדבריו המחכימים. באותו פעם שאלו את השאלה הקשה שבסוגית תערובות, ומיד אמר ששמע תשובה על זה מפי תלמיד חכם גדול, ואמר את תשובתו של ר' גדליה. ישב ושקת, וחשב. בסוף קם ואמר, "התירוץ הזה הוא עמוק מאוד, מי אמר את זה?". אמר לו רבנו, ר' גדליה נדל. הרב שך, התפעל וחייך בהנאה רבה.

במשך שנים ארוכות היה רבנו מכין בעצמו את היין לקידוש ולהבדלה. כאשר חשב להתחיל להכין לבד יין, כמוכן, לא ידע כלל איך עושים יין, והחליט לשאול את ר' גדליה נדל שהיה עוסק הרבה בייצור יין, איך עושים יין. וכך עשה ניגש לר' גדליה ושאלו בפי, איך עושים יין. ר' גדליה חייך, ואמר יש הרבה שיטות בזה, יש שיטת הבבלי ויש שיטת הירושלמי, יש שיטת הר"ש ויש שיטת הרמב"ן, תגיד כמו איזו שיטה אתה רוצה לעשות, וכך אומר לך. – וכוונתו היתה, שלפי איך שכתוב בבבלי נראה שהיו מייצרים יין בצורה כזו, ומדברי הירושלמי נראה שהיו מייצרים בצורה אחרת. וכך גם בר"ש וברמב"ן מכל אחד נראה שהיתה דרך אחרת בייצור היין. א"כ כמו איזו שיטה אתה רוצה לעשות. ובתקופה ההיא היו מוכרים בכולל פונביץ' ענבים ליין, והיה קונה מזה כמות גדולה, וסוחטם, ומכין מזה יין לזמן רב. ולימודו איך להכין יין.

היין היה יוצא משובח מאוד, והיו אומרים עליו "וטעמו כטעם לשד השמן", אי אפשר לתאר את המתקנות שהיו ביין בטעמו ובריחו, וממש לא נמצא כדבר הזה... ולא היה הסבר טבעי למה היין כל כך מצליח, כאשר מעולם לא למד את רזי המקצוע, ולא התמצא בסודות היין. בפעם הראשונה לאחר שהכין את היין הביא בקבוק יין למרן הגרא"מ שך זצ"ל. הרב שך שאלו, מה זה? ענה לו, בשתי מילים "נסכים – יומא". שאל הרב שך, אתה מתכווין לגמרא ביומא? – שבגמ' ביומא (דף ע"א א') כתוב, "ואמר רבי ברכיה הרוצה לנסך יין על גבי המזבח ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין". ענה לו, כן. אמר הרב שך, א"כ אני מקבל את היין! וכך בכל חודש היה מביא לרב שך בקבוק יין, ועל היין הזה הוא היה מקדש ומבדיל. והיה משבח מאוד את היין, וקרא לו "היין של ר' בן ציון". והרבה פעמים כאשר היו שמחות של רבנים ואדמו"רים ולא היה בכוחו של הרב שך ללכת לשם, היה שולח לשם בקבוק יין "מהיין של ר' בן ציון".

סיפר רבנו, "הרב שך היה שואל אותי תמיד, איך יוצא לך יין כל כך משובח? לרב שך לא היתה תשובה, אבל לי התשובה היתה פשוטה מאוד, הרי הרב שך שותה מהיין הזה, לכן היין מצליח מאוד, בזכות הרב שך יש ברכה ביין". כך נמשך הדבר עשרות שנים, ומעולם היין לא החמיץ, תמיד היין יצא משובח בטעמו ובריחו, ויהי לפלא!

כאשר הרב שך נחלש בשנים האחרונות לחייו, אמר לרבנו שכבר אין לו צורך ביין, ומעתה כבר שלא יביא לו את היין. בפעם הבאה שהכין יין, כל היין החמיץ... אמר רבנו, "מעולם היין לא החמיץ, ומה השתנה עתה?". אלא סיים ואמר, "זאת אומרת שכל מה שהיין הצליח, הוא משום שהרב שך היה שותה מהיין הזה, ועתה שהפסיק לשתות שוב אין ברכה ביין, ולכן כולו החמיץ". ומאז הפסיק להכין את היין.

יש להוסיף עוד דבר מעניין שהיה קשור בענין היין, בכל פעם לאחר שגמרו להכין את היין, ועברו ארבעים יום שהיין תסט, וסיננו את היין לתוך החביות, היה מיד מפריש תרומות ומעשרות מהיין. היה זה מעמד שלם, היה קורא לכל ילדיו ובתחילה במשך שעה ארוכה הסביר לכולם בפרטות ובהרחבה את ענין הפרשת תרומות ומעשרות, מהי ההפרשה, מה מפרישים על מה, וכמה מפרישים. וענה לכל אחד במאור פנים ובמתנות על כל שאלותיו וספקותיו. והיה חוזר שוב ושוב עד שראה שכולם הבינו, ואז שאל כל ילד בנפרד אם הוא הבין את הכל. ולאחר כל זה היה בדחילו ורחימו מברך את הברכה, ומפריש את התרומות והמעשרות. ובשנת מעשר שני לקח את היין שהופרש לשם מעשר שני, ומיד שלחו ללוי שהיה גר קרוב לביתו. ובשנת מעשר עני שלח מיד את היין שהופרש לשם מעשר עני, לפלוני שהכירו שהוא אביון אמיתי. וכך ההפרשה שהיתה יכולה לערוך רגע אחד, התארכה לשעה ארוכה, מחביבות ומתיקות המצווה.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

גליון השבוע נותר ע"י הרה"ג רבי נתנאל פרוביץ שליט"א לרגל הכנס בנו לעול תורה ומצוות ויה"ר שיזכה לעלות מעלה מעלה בתורתו והיראה, ויהי דברי התורה מתוקים בפי כל הימים